ئایا جوندول ئیسلام کۆمەڵێک ڕێبوار و کۆچبەری ئاینی و ئایدیۆلۆژین؟

مەریوان وریا قانیع

یەکێک لە تراژیدیاکانی ئەم ساتەوەختە لەوەدایە کە هەوڵدانێکی بەردەوام لە ئارادایە بۆ دروستکردنی جۆرێک لە ووشیاری کە پێیوابێت دەبێت لەنێوان ئوسامە بن لادن و جورج بوش دا، لەنێوان ڕژێمی تاڵەبان و سیاسەتی ئەمریکیدا، لەنێوان توندڕەوییەکی سەربازی و توندڕەوییەکی ئاینیدا یەکێکیان هەڵبژێرین. بوش داوامان لێدەکات وەک درێژکراوەی ڕۆشنگەریی و پارێزەری شارستانیەت و مەهدی مونتەزەری دیموکراسیەت ببینین، ئوسامە بن لادنیش دەخوازێت وەک درێژکراوەی عەدالەتی ئیسلامی و ڕۆحییەتی ڕۆژهەڵاتی و مانا قووڵەکانی ئیمان وێنایکەین. ئەگەر خۆمان بە ڕۆشنگەر بزانین وا چاوەڕوان دەکرێت دڵمان بە هێرشی ئەمریکی بۆسەر تالەبان و کەمپەکانی ئوسامە بن لادن خۆشبێت و ئەوە لەیادکەین کە ئەمریکا خۆی دروستکەر و گەورەکەر و بەهێزکەری ئەم پیاوە و ڕژێمی تالەبان و چەندان تیرۆریست و دیکتاتۆری دیکەی لەم بابەتەیە. ئەگەر خۆشمان بە ئوسوڵی و ئیسلامگەر بزانین واچاوەڕوان دەکرێت بەدەنگی داواکارییەکانی بن لادنەوە بچین و ئەم پیاوە ترسناکە بە نوێنەری ئاینێک بزانین کە زیاد لە ملیارێک ئینسان باوەڕییان پێیەتی. ئەم لۆژیکی هەڵبژاردنە لەنێوان دوو هێزی تاریکی دژ بەیەکدا لۆژیکێکی ناڕاست و پڕمەترسییە و ناهێڵێت لە سەرچاوە و هۆکار و ماناکانی ئەم ڕووداوانەی دوایی تێبگەین. یەکێک لە کارە هەرە گرنگەکانی ڕۆشنبیران بەرگریکردنە لە دروستبوونی سەرکەوتنی ئەم لۆژیکە دوو لایەنە.

من خۆم پڕبەدڵ حەز بە کۆتایی ڕژێمی تاڵەبان و کۆتایی ئوسامە بن لادن و کۆتایی هەموو ئەو هێزە ئوسولیانەی دیکەش دەکەم کە لەسەر هەمان مۆدێل و هەمان نەزم و هەمان شێواز بیر لە ئینسان و کۆمەڵگا و سیاسەت و دەکەنەوە، تەواو لەو باوەڕەشدام هەنگاوی یەکەمی هەر گۆڕانێکی ڕاستەقینە و ئینساندۆستانە لە جیهانی ئیسلامدا بەسەر گۆڕی ئەو ئەزموونە تاریەکەی تاڵەبان و هاوشێوەکانیدا تێدەپەڕێت. بەبێ کۆتاییهاتنی تاڵەبان و کۆتاییهاتنی ئەو وەحشیگەریەتەی ئەم مۆدێلە تایبەتەی ئیسلامی سیاسی پیادەی دەکات، ناکرێت بیر لە هیچ ئەلتەرناتیڤێکی ماقوڵ بکەینەوە. بە لام هەمـوو ئەم ئارەزو و ویست و تێڕوانیانە ئەو ڕاستیانە ناشارنەوە کە جیهانی ئەمڕۆ لەزۆر ڕووەوە جیهانێکی تاریک و نا ئینسانی و نایەکسانە و هێلانەیەکی لەبارە بۆ دروستبوونی هێزی تاریکی وەک تاڵەبان و هاوشێوەکانی. لێرەوە ڕەخنەگرتن لە تالەبان و لەو تاریکییەی ئەم ئەزموونە توندڕەوە دەیخاتەوە، بە ڕەخنەکردنی ئەو جیهانە دەستپێدەکات کە هێزی وا دروستدەکات. لەباتی قسە وتن بە ئاین دەبێت قسە بەو واقیعە بڵێین کە ئەم شێوازە لە ئاین بەرهەمدەهێنێت.

ئەگەر لە ئاستی نێودەوڵەتیدا ئیشکالیەتی هەڵبژاردن لەنێوان بوش و ئوسامە بن لادندا هەلومەرجێکی تراژیدی بۆ هێزە دیموکراس و ئینساندۆست و گۆڕانخوازە ڕاستەقینەکان دروستکردبێت، ئەوا ڕووداوەکانی ناو کوردستانیش هەمان دوو ڕیان و تەڵەزگەی مێژووییان بۆ خەڵکی کوردستان دروستکردوە. لە کوردستاندا هەلومەرجێک بەرهەمهاتوە دەبێت لەنێوان جوندول ئیسلام و ئەو هێزانەی کە بەگژیاندا دەچنەوە لایەنێکیان هەڵبژێریت. بێگومان مەسەلەی هەڵبژاردنی لایەنەکان لە کوردستاندا زەحمەت نییە، جوندول ئیسلام کۆپییەکی کوردییانەی زۆر خراپی ئەزموونی تاڵەبانە و یەکەمین خۆ ناسندیشیان لەڕێگای دروستکردنی قەسابخانەیەکی ترسناکەوە بوو. ئەوەی کەمەکێک ڕێزی خۆی و ڕێزی ئەویدی و ڕێزی ئەو پرنسیپە سادەیەبگرێت کە ژیانی پێ پیرۆزترین پێدراوێکی سەر زەمینییە نەفرەت لەو کارە دەکات جوندول ئیسلام ئەنجامیدا. بە لام سەرەڕای ئەم ڕاستییانە ئەو مەسەلەیەی کە نابێت بە ئاسانی لەیادیکەین ئەو ڕاستییەیە کە کێشەکان بەم هەڵبژاردنە کۆتاییان پێنایەت. جوندول ئیسلام کۆمەڵێک ڕێبوار و کۆچبەری ئاینی و ئایدیۆلۆژی نین و بەهەڵە ڕێیان

کەوتبێتە شاخەکانی هەورامانەوە، جوندول ئیسلام بە پلەی یەکەم مناڵی ئەو هەلومەرجە سیاسی و کۆمە لایەتی و کولتوورییەن کە لە دەساڵی ڕابووردودا لە کوردوستاندا بەرهەمهاتووە. لەمەشدا بەتەنها سیاسەتی پڕ هەڵەی حیزبە سیاسییە با ڵادەستەکان و حیزبە بچووکە کارتۆنی و نیمچە کارتۆنییەکان بەرپرسیار نین، بەڵکو کۆی ئەو تەپڵ ژەن و ئیعلامی و نیمچە خوێندەوار و نیمچە ڕۆشنبیرانەش بەرپرسیارن کە بە ئاراستەی لاوازکردن و بەگژاچوونەوە و سووککردنی هەر جۆرە ووشیارییەکی ڕەخنەیی ڕاستەقینە کاریانکردوە.

تەواو وەکچۆن ووشیاری ڕەخنەیی لە ڕۆژئاوادا بە تەبریر و حیکایەتەکانی بوش و ئوسامە بن لادن ڕازینین، ئاواش ووشیاری ڕەخنەیی لە کوردستاندا نابێت بە حیکایەتەکانی جوندول ئیسلام و حیکایەتی ئەو هێزانەی بەگژیاندا دەچنەوە ڕازیبن. ئەمڕۆ زیاد لەهەمووکات پێویستمان بە خوێندنەوەیەکی ورد و ڕەخنەیی ئەو هەلومەرجە سیاسی و کۆمە لایەتی و کولتوورییە هەیە کە جوندول ئیسلامی دروستکردوە، پێویستمان بە دەربڕینی ناڕەزاییەکی کۆمە لایەتی و مەدەنیانە هەیە بەرامبەر بەو جیهانەی جوندول ئیسلام هەڵدەهێنێ.
بەر لەوەی بەشێک لە کارەکتەری ئەو جیهانە دەستنیشانکەم کە جندول ئیسلام دروسدەکات، دەمەوێت سێ ڕاستی مەنهەجی دەستنیشانکەم بۆ دیاریکردنی ئەو چوارچێوەیەی لەناویدا مەسەلەکان لێکدەدەمەوە.

١- وەکچۆن ئوسامە بن لادن و تالە تالەبان لەنێو دێرەکانی قورئانەوە نەهاتوون و لەوێوە بە قەڵەم بازێک نەپەڕیونەتەوە بۆ ناو ڕووداوەکانی سەدەی بیست ویەکەم، ئاواش جوندول ئیسلام لەناو دێڕ و پەرەگراف و نوقتە و فاریزەکانی قورئانەوە نەهاتوون لەهەورامانا نیشتەجێبن. ئەگەر ئوسامە بن لادن و ڕژێمی تاڵەبان و ئوسولیەتی ئاینی بەرهەمی هەلومەرجی کۆمە لایەتی و سیاسی نالەباری سەردەمانی جەنگی سارد و ململانێی نێوان زلهێزەکان و هەلومەرجی دەوڵەتە دیکتاتۆری و مشەخۆر و خێڵەکییەکانی دنیای عەرەبی بن، ئاواش جوندول ئیسلام بەرهەمی هەلومەرجی کۆمە لایەتی و سیاسی و ناوچەیی ئەم دە ساڵەی دوایی کوردستان و ئەو هێزانەن لە کوردستاندا دەسە لاتداربوون.

٢- جوندول ئیسلام نێردراوێکی ئەفغانی و عەرەبی و نازانم کوێیی نییە، وەک گوتاری بێفیکر و کەمخوێنی ڕاگەیاندنی حیزبی پێشنیاریدەکات. جوندول ئیسلام بەرهەمی کۆمەڵگای کوردی و ئەو شێوازی سیاسەت و ئیدارە و حوکمکردنەیە کە دەساڵە لەو کۆمەڵگایەدا دەستبەکارە. بۆ تێگەیشتن لە پەیدابوون و بەهێزبوون و تەشەنەکردنی ئیسلامی سیاسی بەگشتی و جوندول ئیسلام بەتایبەتی دەبێت تەماشای ئەو مێژووە ناشیرینە بکەین کە هێزە سیاسییەکانی ئێمە لە دە ساڵی ڕابووردودا بەرهەمیان هێناوە.

٣- وەکچۆن لەڕەگوڕیشە هەڵکەندنی تیرۆر لە ئاستی نێودەوڵەتیدا پێویستی بە دەسکاریکردنێکی ڕادیکاڵ و ڕیشەیی ئەو هەلومەرجە کۆمە لایەتی و سیاسی و کولتووری و ئەخلاقییە هەیە کە بەشە جیاوازەکانی جیهان بەیەکەوە گرێدەدات و پێوویستی بە کۆتایهێنانە بەو نایەکسانی و ناعەدالەتییە گەورەیەی لەنێوان بەشە جیاوازەکانی جیهاندا ئامادەیە، ئاواش کۆتاییهێنان بە توندڕەوی ئاینی و تێرۆر لە کوردستاندا پێویستی بە دەسکاریکردنێکی گشتی و ڕیشەیی کۆی ئەو عەقڵیەتە سیاسی و ئیعلامی و ئیداری و ڕۆشنبیرییەیە کە دەساڵە واقیعێک بەرهەمدەهێنێت کە یەکێک لە ناشیرینترین بەرهەمەکانی جوندول ئیسلامە.

بە لام داخۆ کارەکتەرەکانی ئەو دنیایە چییە کە جوندول ئیسلام دروسدەکات؟ من بۆ وە لامدانەوەی ئەم پرسیارە هەوڵئەدەم لێرەدا ئەم چەند تەورە سەرەکییە دەستنیشانکەم:

١- یەکێک لە سیفەتە سەرەکیەکانی ئەو جیهانەی حیزبە کوردییەکان لە دە ساڵی ڕابووردودا دروستیانکردوە زاڵکردنی لۆژیکی حیزبایەتییە بەسەر هەر لۆژیکێکی دیکەی بان حیزبیدا. ئەم لۆژیکە لەباتی ئەوەی لۆژیکێکی کۆمە لایەتی کراوە و نەتەوەیی و چەندڕەهەندبێت، لۆژیکێکی گروپگەرا و داخراوە و جیهان و کوردستان و

ڕووداوەکانی لە دیدێکی ناوچەیی و بەرتەسکی حیزبییەوە بینیوە. شەڕی ناوخۆ و ئەو ئاشتییە نیوە مردو و نیوە زیندوەی دوای ئەو هەموو ساڵە لە ئازادی و تەنانەت دوای شەڕەکانی جوندول ئیسلامیش لەئارادایە گەورەترین بەڵگەی سەلماندنی ئەو ڕایەیە کە ئەم حیزبانە کوردوستان وەک ماڵێکی حیزبی دەبینن و ئامادەنین هیچ ڕەهەندێکی نەتەوەیی بەم ماڵە بدەن و لەسەر بنەمای قازانج و دەسکەوتی گشتی لەناوەوەڕا ڕێکیخەنەوە.
لە دوای ڕاپەڕینەوە بۆ هەمووان ئاشکرایە کۆمەڵگای ئێمە لەبەردەم سیاسەتی دوو هێزدایە کە شەڕ بەشێکی گرنگی ئەو پەیوەندیانەن بەیەکیانەوە گرێدەدات و بەشێکی گەورەی ئەو مێژووە تاریکەشە کە ڕۆژگارێکی درێژە لە کوردستاناد پێکەوە کۆیکردونەتەوە. هیچ کاتێک ئەم دوو هێزە ئاشتیەکی مەحکەم و شوێنی باوەڕ و پڕ متمانەیان پێکەوە نەبووە و لەم دە ساڵەی دواییشدا ژمارەی ئەو کەسانەی ئەم دوو هێزە لەشەڕی ناوخۆدا بە کوشتیان داوە، دەیان و سەدان جار گەورەترە لەوەی جوندول ئیسلام کوشتوونی. ئەم دوو هێزە خاوەنی کولتوورێکی سیاسی توندوتیژ و خوێنین، خاوەنی کەلەپوورێکن لە ئەککردن و سوکایەتیکردن بە یەکدی و هیچ جۆرە شەڕێک نەماوە لەگەڵ یەکدا نەیانکردبێت. لەهەمووشی کوشندەتر ئەوەیە ئەم دوو هێزە تا ئێستاپێداچوونەوەیەکی ڕەخنەییانەی بەم مێژووە تاریک و کولتوورە سیاسییە خوێناویەدا نییە و هەوڵی دامەزراندنی بنەمایەکی یاسایی و دەزگایی و بان حیزبیان نەداوە بۆ کۆتاییهێنان بەم دۆخە. ئەمڕۆ بەهیچ مانایەک بناغەکانی داڕشتنی ئاشتییەکی پتەو و جێی متمانە لە کوردستانە ئامادە نییە. ئەم دوو هێزە لەم دە ساڵەی ڕابووردودا یەک هەڵبژاردنی پەرلەمانیان ئەنجامداوە، بە لام خاوەنی شەش حەوت شەڕی ناوخۆیی گەورەن و لە ئێستاشدا هیچ ڕێگرێکی یاسایی و دەزگایی و دەستوری لە ئارادانییە ڕێ لەوە بگرێت لە وەرزی داهاتوودا شەڕی خوێنینی دیکە نەکەنەوە. ئەوە نەک داڕشتنی بناغەیەکی پتەو نییە بۆ ئاشتی کە دەبێت بە دەیان و سەدان کۆبوونەوە بکرێت بۆئەوەی دوو خێزانی ڕاونراو لە سلێمانیەوە بۆ هەولێر و دوو خێزانی ڕاونراویش لە هەولێرەوە بۆ سلێمانی بگەڕێنەوە، ئەوە گاڵتەکردنە بە ویست و ئارەزوی خەڵک و کۆمەڵگا و بێماناکردنی ئێستا و ئایندەی میللەتی ئێمەیە. لە جیهانێکی ئاوادا کە ناعەق لانیەتی سیاسی و توندوتیژی و جەنگ و کورتبینی و مونافەسەیەکی حیزبی بێمانا و غیابی هەر ڕەهەندێکی نەتەوەیی شێلگیر و گاڵتەکردن بە ئیرادەی کۆیی بەڕێوەی ببات هێزی وەک جوندول ئیسلام دروستدەبێت.

٢ـ لە ڕووی کۆمە لایەتییەوە کۆمەڵگای ئێمە لەناو بێمافی و ناعەدالەتییەکی کۆمە لایەتی گەورە و کوشندەدا دەژی. کام ڕووکا لە ڕووکارەکانی ژیانی کۆمە لایەتی ماوە حیزب مۆنۆپۆلی نەکردبێت، لە مۆنۆپۆلکردنی ئابوورییەوە بیگرە بۆ مۆنۆپۆلکردنی کۆی دەزگا و دامەزراوە حوکومییە گشتییەکان. یەکەم دەرەنجامی ئەم مۆنۆپۆلیکردنەش بێبەشکردنی هێزە کۆمە لایەتییەکانی ناو کۆمەڵگای کوردییە لە هەر دەسکەوتێک بە کەناڵەکانی حیزبدا تێنەپەڕێت. بەستنەوەی ئەگەرەکانی پێشکەوتنی کۆمە لایەتی و میهەنی و وەزیفی بە مەرجی ئینتیمای حیزبی بەرتەسکەوە بۆتە هۆی بێبەشکردنی بەشێکی زۆری کۆمەڵگای ئێمە لە هەر هەلێکی پێشکەوتنی کۆمە لایەتی ڕاستەقینە. ئەم دۆخەش لەسەرێکەوە بێهودەییەکی گەورە بەرهەمدەهێنت و لەسەرێکی دیکەوە وێرانکردنی ئیرادەی سیاسی و کۆمە لایەتی کۆمەڵگا و پەروەردەکردنی هەستێکی بەهێز بە قوربانیبوون قووڵتر و قوڵتر دەکاتەوە. بەهێزبوونی سایکۆلۆژیا و خەیاڵ و عەقڵیەتی قوربانی لە هۆکارە گرنگەکانی دروستبوونی توندڕەوییە.

٣ـ یەکێک لەو شتە گرنگانەی کە پرۆسەی بەحیزبیکردنی کۆمەڵگا لەناویدەبات مەسەلەی هاریکاری کۆمە لایەتی و بەشکردنی هەقیقەتە لەگەڵ ئەوانیدیکەدا. ئەمەش ڕێک ئەو بونیادە دروسدەکات کە توندڕەوی بەرهەمدەهێنێت. بونیادی کۆمە لایەتی توندڕەوی بونیادێکی داخراوە، بونیادێکە هێزەکان تێیدا ئامادەنین بەیەکدی هاریکاربن. هەرکەسە و خۆی و هەقیقەتی خۆی و هەر هێز و خۆی و وێناکردنەکانی خۆی. کێشەکەش لەوەدایە لە کۆمەڵگای ئێمەدا کۆی ئەم پەیوەندییانە چونکە لەسەر بونیادێکی نایەکسان و بێداد دروستبووە، ناتوانن جگە لە پەیوەندییەکی ڕق ئامێز و توندوتیژ بەرهەمبهێنن. هاریکاری کۆمە لایەتی هێزە جیاجیاکان لەیەک نزیکدەخاتەوە و لەدەوری کۆمەڵێک بەها و ویست و ئارەزووی هاوبەش کۆیاندەکاتەوە، کاتێک

بونیادێیک دروستدەبێت کە تێیدا لەڕێگای بە حیزبیکردنی هەموو دەرکەوتەکانی ژیانەوە ڕێ بە دروستبوونی ئەم هاریکارییە کراوەیە دەگرێت، ئیدی توندڕەوی دەبێتە دەرنجامێکی حەتمی. هەرهێزێک هێزەکەی دیکە وەک دوژمن و نەیارێک دەبینێت. هاریکاری کۆمەڵایەتی دروستنابێت لەکاتێکدا بۆ هەموو بەرەوپێشەوەچوونێکی کۆمەڵایەتی پێویستت بە ئینتیمایەکی کوێرانە هەبێت بۆ یەکێک لە حیزبە سیاسییەکانی کوردستان. لە کوردستاندا ئەم گەمەیە بەجۆرێک بۆگەن و بێمانەیە وایلێهاتوە پارتی چەند مامۆستای سەرەایی هەیە یەکێتیش دەبێت ئەوەندەی هەبێت و یەکێتی چەند ئەرزەوحاڵ نووسی هەیە پارتیش دەبێت ئەوەندەی هەبێت ئەمیان چەند چاپچی هەبێت ئەویدیشیان دەبێت هەمان ژمارەی هەبێت. هاریکاری کۆمەڵایەتی بەبێ هاریکاری سیاسی وەهمە. سی ساڵە لە کوردستاندا لەباتی هاریکاری سیاسی دوژمنایەتییەکی بێوێنەی سیاسیی و سەربازی لە نێوان هێزە کوردییەکاندا ئامادەیە. لەم فەزایەدایە جوندول ئیسلام و چەندان هێزی توندڕەوی تریش دەتوانن دروستببن.

٤- ئەو خاڵەی سەرەوە بەرە و ئەوەمان دەبات کە پەیوەندی نێوان کۆمەڵگای مەدەنی و کۆمەڵگای سیاسی لە کوردستاندا وەک پەیوەندییەکی ئیفلیج و یەکلایەنە و دیسپلینکراو ببینین. کۆنترۆڵکردنی ئەو ڕەهەندانەی لەسەرەوە باسمانکردن مایەی سەندنەوەی هەر سەربەخۆییەکە لە بڕیار و کردار و بیرکردنەوەی دەزگاکانی کۆمەڵگای مەدەنی و ناچارکردنیان بە تەسلیمبوونێکی هەمەلایەن بە حیزب و ئارەزووەکانی حیزب. لەڕاستیدا پەیوەندی نێوان حیزب و کۆمەڵگای مەدەنی لە کوردستاندا پەیوەندی کۆنترۆڵ و دیسپلینکردنە نەک پەیوەندییەکی کراوە تێیدا کۆمەڵگای مەدەنی لەڕێی یاسا و دەزگاکانی خۆیەوە چاودێری دەسەلات و شێوازی بەڕێوەبردنی حوکومەت بکات و بەشداربێت لە پرۆسەی بڕیاردانی کۆمەلایەتیدا . ئەمەش دۆخێک دێنێتە کایەوە ئینسان هەست بەوە بکات کە هیچ کەس و هێز و لایەنێک ناتوانن هیچ گۆڕانکارییەک بخەنەوە. دروستبوونی ئەم هەستە بە ئیفلیجی کۆمەلایەتی سەرچاوەیەکی گرنگی دروستبوونی ڕۆحیەتی تۆڵەکردنەوە و توندڕەوییە.

٥- بەستنەوەیەکی توندی سیاسەت و ئاین بەیەکەوە و جیانەکردنەوەی لۆژیکی ئاین و لۆژیکی سیاسەت لەیەکدی. ئەوەی پێیوایە کە تەنها هێزە ئیسلامییەکان ئاین و سیاسەتکردنیان بەیەکەوە گرێداوە بەهەڵەداچووە، هەم یەکێتی و هەم پارتی لە دەساڵی ڕابووردودا ڕۆڵێکی گەورەیان لە بە ئاینی کردنی فەزای سیاسی و کۆمەلایەتی کۆمەڵگای کوردیدا گێڕاوە. ئەم دوو هێزە هەریەکە لەلای خۆیەوە توێژێکی ئاینی کۆنەپارێزی لە کوردستاندا بەهێزکردوە و هەریەکێکیان گروهی ئاینی تایبەت بەخۆی هەبووە. هەم یەکێتی و هەم پارتی مەلا و فاتیحا خوێن و فەتواچی تایبەتیان هەیە کە فەتوای ڕاست و دروستی سیاسەتەکانیان بۆ دەدەن. لە دەساڵی ڕابووردودا ئەم دوو هێزە لە هەوڵی ئەوەدابوون قەناعەت بە کۆمەڵگای کوردی بهێنن کە لە ئیسلامییەکان ئیسلامیترن و ئامادەن لە باتی ئەوان هەموو بنەما خورفی و غەیبانییەکانی ئاین بەهێزبکەن. گوتاری هیچ یەکێک لەم دوو هێزە ئەوە نەبووە بە کۆمەڵگای ئێمە بڵێن ئێمە هێزی ئاینی نین و نامانەوێت ئاین و سیاسەت بەیەکدی تێکەڵکەین، بەپێچەوانەوە ئەمان ئامادەبوون بەقەد ئیسلامییەکان بەرنامەی تەلەفزیۆنی و ڕادیۆیی ئاینیان هەبێت و بەقەد ئیسلامییەکان مەلا و فەتواچی و خەتیب دروستکەن و بەقەد ئیسلامیەکان تەکیە و مزگەوت و خانەقا ئاوەدانکەنەوە. تاقە مەرجێکیان لەمەدا ئەوەبووە کە سەر بەوان بن. بە لاّم دروستکردنی ئەم لەشکرە سوونەتگەر و تەقلیدییە ئاینییە چ دەرەنجامێکی کۆنەپارێز و کوشندەی بۆ سەر فەزای گشتی کۆمەڵگا دەبێ و چەند پانتایی حەرام و چەپاندن و سەرکوتکردن لە کۆمەڵگای ئێمەدا زیاددەکات، ئەمەیان مەسەلەیەک نەبووە.
سەرەڕای ئەمانە یەکێک لە نووقسانییە گەورەکانی کۆمەڵگای ئێمە نەبوونی کۆمەڵێک دەزگای زانستییە بۆ لێکۆڵینەوەی ئاین و بابەتە ئاینییەکان. حیزبە کوردییەکان ئەوەی گرنگیان پێنەدابێت ئەم مەسەلەیەیە و لە ژێر دروشمی ئەوەی گوایە کۆمەڵگای ئێمە کۆمەڵگایەکی موسڵمانە ڕێیان لە دروستکردن و دامەزراندنی هەموو لێکۆڵینەوەیەکی زانستییانەی ئاین گرتووە. کاتی ئەوە هاتووە مۆنۆپۆڵکردنی لێکدانەوەی ئاین لەدەستی ئەو نوخبە تەقلیدیە ئاینییە و ئەو هێزە ئوسوڵییە ئیسلامیانە بسەندرێتەوە کە لە کوردستاندا ئامادەن و بەشە

جیاوازەکانی سۆسیۆلۆژیا و سایکۆلۆژیا و ئەنسرۆپۆلۆژیا و فەلسەفەی ئاین مافی دروستبوون قسەکردن وەرگرنەوە. نەبوون و لاوازی ئەم بەشە زانستییە جیاجیایانە وادەکات کۆمەڵگای ئێمە لە پەنجا ساڵی داهاتووشدا چاوی لە دەمی کۆمەڵێک مەلا و فەتواچی و هێزی ئاینی ئوسوڵی بێت ئاینی بۆلێکداتەوە، لێکدانەوەیەک تێیدا ئاین یەکسانە بە پرۆژەی پیسکردنی جیهان و ترساندنی ئیسنان و هەڕەشەکردن لە هەموو فۆرمەکانی جوانی.

٦- غیابی تەواوی هەر دیدێکی فیکری و رۆشنبیری و سیاسی و ئاینی بۆ پێداگرتنی تەواو لەسەر ئەو ڕاستییەی کە ئاین پەیوەندییەکی تایبەتە لەنێوان ئینسان و خوداوەندا، پەیوەندییەکە ناوەکی و رۆحی و دەرونی و هیچ هێز و لایەن و کەسێک بۆی نییە بچێتە ناویەوە و لەدەرەوەڕا دەستنیشانی ئەوەبکات چی و چۆن و بە چ شێوەیەک بێت. کۆمەڵگای ئێمە ئەمڕۆ لە عیابی تەواوی مافی لێکدانەوە و راڤەکردن و خوێندنەوەی سەربەخۆی دەقە ئاینییەکاندا دەژی، تا ئێستاش ئەوەی دەقەکان و ماناکان و لێکدانەوەکان دەستنیشاندەکات ئەو گروهە ئاینییەن کە رۆژ بە رۆژ لە کوردستاندا بەهێزدەبن و رۆژبەرۆژ تەماح و خەیاڵ و ئارەزووە سیاسییەکانیان گەورەدەبێت.

٧- لاوازیی کاری فیکری ڕاستەقینە و لاوازیی بەرهەمهێنانی ئایدیۆلۆژیی و نەبوونی تەفسیری مەعریفی بۆ کۆمەڵگا و جیهان و رووداوەکان لای حیزبە خۆ بە عەلمانیزانەکانی کوردستان ڕاستەوخۆ بۆتە هۆی بەهێزبوونی ئوسولەیەت. ئەمرۆکە لە کوردستاندا نەوەیەکی گەنج هەیە بەدوای مانا و تەفسیر و لێکدانەوەدا دەگەڕێت، ئەوەی لە کوردستاندا دە ساڵە بێنرخ و بێبایەخ دەکرێت کاری فیکری ڕاستەقینەیە. ئەم نەوەیە بە گوتارێکی ئیعلامی بێللەزەت و بێ قوو لایی گەمارۆدراوە و بۆ وە لامدانەوەی کێشە فیکری و کولتووری و رۆحییەکانی شتێکی پێشکەش نەکراوە بەر بەوە بگرێت بۆ لێکدانەوەی جیهان و بوون و دیاردەکان نەگەڕێنەوە بۆ ئاین و ئەو تەفسیرانەی ئوسوڵییەکان بە گەڕانەوە بۆ گوتاری ئیسلامی سیاسی عەرەبی بە گەنجی ئێمەی پێشکەشدەکەن. رۆژگارێکی درێژە حیزبە سیاسییەکانی کوردستان جگە لە سادەگۆیی و گوتارێکی ئیعلامی ئینشایی و بێنرخکردنی فیکر هیچیدیان نەبووە و نییە بە کۆمەڵگای کوردی بدەن. کەمنین ژمارەی ئەو سیاسیە نیوە خوێندەوارانەی دێن و جارێ مەرگی ئەم فەلسەفە و ئەو فەیلسوف و ئەم قوتابخانەی فیکری و ئەو مەنهەجی مەعریفی ئەدەن و هەموو ئاڵۆزییەکانی فیکر کوورتنەکەنەوە بۆ ئینشانووسیەکی سادە کە ناتوانێت حەرەسە شەخسییەکانی خۆشی رازیکات. توندڕەوی لەسەر لۆژیکی سادەگۆیی فیکری دەژی، دوژمنی هەموو توندڕەوێک ئاڵۆزییە. ئاڵۆزی فیکر و واقیع و جیهان ئاڵۆزییەکە نەخشە سادەکانی توندڕەوی تێکئەدات. هەموو ئینشا نووس و سادەنووس و ساکارنووسێک پۆژەی دروستبوونی توندڕەوی بەهێز دەکات. کارەساتە هێزە سیاسییە با ڵادەستەکانی ئێمە جگە لە لەشکرێک ئیعلامی نومرە سێ و نومرە چوار، دوو رۆشنبیریان نییە بتوانێت جیهانیان لە ئاستی تیوری و فیکریدا بۆ شیکاتەوە. کورتکردنەوەی خەباتی فیکری و تیوری بۆ پروپاگەندەی دەزگاکانی ڕاگەیاندن یەکێک لە هۆکارەکانی بەهێزبوونی ئیسلامی سیاسییە.
بەدیوی ئەودیودا ئوسوڵیەتی ئاینی بەخۆی و نووسەر و موفەکیر و یۆتۆپیاکانییەوە ئامادەیە. هیچ ئوسولیەتێکی ئاینی نییە خەونێکی یۆتۆپی و مژدەیەکی ئایندەیی پێنەبێت. لە کوردستاندا ئوسوڵیەت مژدەی دروستکردنی جیهانێکی پڕ لە برایەتی ئاینی و هارمۆنیەت و یەکسانی بە نەوەی نوێ دەبەخشێت، جیهانێک شانیداداوەتە سەر وێنەیەکی خورافی مۆدێلێکی یاکسانخواز، لەکاتێکدا حیزبە کوردییەکان جگە لە فرۆشتنەوەی ڕابووردوی "قارەمانانە" ی خۆیان بە کۆمەڵگا هەڵگری مژدەیەک نین بە سپێدەیەکی باشتر.بێمژدەیی حیزبە کوردییەکان یەکێک لە هۆکارە هەرە گرنگەکانی بەهێزبوونی ئوسوڵیەتە. بە لام چارەسەرکردنی کێشەی بێمژدەیی مانای ئەوە نییە مژدەی درۆیینە ببەخشرێت. ئەگەر لە ئێستادا واقیعی ئێمە توانای بەخشینی مژدەی نییە، ئەوا ئەوەی پێویستە دروسکردنی گفتوگۆیەکی ڕاستەقینەیە لەسەر ئەم مەسەلەیە لەگەڵ کۆمەڵگای ئێمەدا و بەرهەمهێنانی شەفافیەتێکی سیاسی و کۆمە لایەتی بەرفراوانە. ئەمە سەرەڕای بەگەڕخستنێکی دادپەروەرانەی هەموو ئەو ئامرازانەی ئەم کۆمەڵگایە لەبەردمیدایە بۆ بەرهەمهێانی پرۆژەی کۆنکریتی و خەون و مژدەی مێژوویی.

٨ ـ لە ئاستی سیاسەتی چۆنیەتی ڕێکخستنی پەیوەندی نێوان نێر و مێدا حیزبە با ڵادەستەکانی کوردستان نەک سیاسەتێکی کراوە و هاوچەرخیان نییە، بەڵکو لەزۆر دۆخدا لەدوای هێزە ئیسلامییەکانەوە دەڕۆن. گومان هەڵناگرێت قەحتێکی جنسی گەورە و هەمەلایەن لە کوردستاندا ئامادەیە و بە هەزاران کچ و کوڕی گەنج هەن کە نە دەتوان ژنبهێنن و نە دەتوانن شووبکەن و نەدەتوانن پەیوەندییەکی تەندروستیان لەگەڵ یەکدا هەبێت. بە ڵام ئەم کارەساتە سایکۆلۆژی و مەعنەویە نەبۆتە مایەی دروستبوونی دیالۆگ و ڕاگۆڕینەوە و سیاسەتێکی کۆمە ڵایەتی نوێ کە لانیکەم ئەم کێشانە بکاتە یەکێک لە کێشە گرنگەکانی سیاسەت لە و ڵاتی ئێمەدا . هێزێکی وەک پارتی تا نزیکی ساڵ و نیوێک لەمەوبەر یاساغی کردبوو لە ب ڵاوکراوەکانیدا باس لە جنس و کێشەی جنسی بکرێت. کەمنین ژمارەی ئەو لێکۆڵەرە و خەبیرانەی پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لەنێوان قەحتی جنسی و بەهێزبوونی ئاین و ئوسوڵیەتدا دەبینن.

٩ـ دەسکارینەکردنی ئەو سیاسەتە پەروەردەییەی لە بەعسەوە بۆ کۆمەڵگای ئێمە ماوەتەوە و شانبەشانی ئەمەش بەحیزبیکردنێکی تەواوی دەزگاکانی پەروەردە. وەک لەشوێنێکی دیکەشدا نووسیومە سیستمی پەروەردەیی ئێمە ئیسانی بێ کارەکتەر و بێ ئیرادە دروستدەکات. دەزگاکانی خوێندنی ئێمە لەسەر دوو کۆڵەکە بەندن: گوێڕایەڵیەکی ڕەها و ئینتیمای بێپرسیار. قوتابخانە لای ئێمە منداڵ وا پەروەردە ناکات ببێتە بوونەوەرێکی ئازاد و بەرپرسیار، ببێتە هاوو ڵاتی لێبووردو و ڕێزگر لە ئازادی ئەویدی، بەپێچەوانەوە قوتابخانە و زانکۆکانی ئێمە بەتەواوی بوونەتە دەزگای حیزبی و نەک ئازادیان تێدا دروستناکرێت بەڵکو شوێنی کوشتنی ئازادی و زەلیلکردنی ئینسانن.
قوتابخانە بۆ ئەوە نییە فێرمانکات هەموومان لەیەکبچین و یەک سیستمی بەها قبووڵبکەین و ببین بە ئەندامی یەک حیزب و چەپڵە بۆ یەک سەرکردە لێدەین، قوتابخانە بۆ ئەوەیە فێرمانکات ڕێزی فرە دەنگی و پلورالیزم بگرین. دەبێت منا ڵان فێرکەین کە سیاسەت سەرزەمینی بەها هاوبەشەکان نییە، بەڵکو سەرزەمینی ڕا و بۆچوونە جیاوازەکانە، دەبێت فێرببن لەم سەرزەمینە پڕ جیاوازانەدا ڕێزی یەکدی بگرن و ئامادەبن بە ئیرادەوە لە کۆمەڵگا و چالاکیە کۆمە ڵایەتیەکاندا بەشداربن. قوتابخانە دەبێت منا ڵان فێربکات کە هیچ کەس و لایەن و فیکرێک هەموو ڕاستیەکانی پێنییە، دەبێت فێریانکات بتوانن بدوێن و ئەرگومێنت بۆ بۆچونەکانیان بهێننەوە، پرسیار بکەن و لەسەر بنەمای جیاوازبوونیان لەگەڵ یەکدا ڕێککەون. قوتابخانە بۆئەوەیە ئینسان فێربێت ڕێزەیبێت لە بۆچوونەکانیدا، ئامادەبێت هەقیقەتی ناو بۆچوونەکانی دیکە ببینێت و لەوە تێبگات کە ژیان مانای هاتوچۆیەکی بەردەوامە بەناو ناکۆکی هەمەجۆردا . ئەو سیاستە پەروەردەییەی لە کۆمەڵگای ئێمەدا ئامادەیە یان کەسی بێکارەکتەر و ئیفلیج دروستدەکات، یان توندڕەوێک کە ئامادەیە گیانی ببەخشێت لە پێناوی خورافەتێکی ئاینی و سیاسی و کولتووریدا .

دەرنجام:
بەگژاچوونەوەی ئیسلامی سیاسی بەوەنابێت بەرامبەر هەر مەلایەکی ئیسلامی مەلایەکی یەکێتی و بەرامبەر بە قورئانخوێنێکی ئیسلامی قورئنخوێنێکی پارتی و بەرامبەر هەر فەتواچییەکی توندڕە و فەتواچییەکی میانڕەوت هەبێت، بەگژاچوونەوەی ئیسلامی سیاسی بەوە نابێت مونافەسەی ئیسلامییەکان بکەیت لە دروستکردنی مزگەوت و تەکیە و خانەقەدا، بەوەنابێت بەرامبەر هەر ئایەتێکی ئەوان تۆش ئایەتێکت هەبێت و بۆ قسەیەکی ئەبو هورەیرە قسەیەکی تەبەری بدۆزیتەوە، بەگژاچوونەوەی ئیسلامی سیاسی بەوەدەبێت جۆرێک لە سیاسەت پێشنیارکەیت کە لەباتی گەڕانەوە بۆ فەتوا بۆ ئیرادەی خەڵک و لەباتی گەڕاندنەوە بۆ تەفسیری ئەم و ئەو بۆ ڕیفراندۆم و ڕاپرسین ولەباتی گەڕانەوە بۆ ئەبوهورەیرە بۆ دەستورێکی دیموکراسی بگەڕێیتەوە.
بەگژاچوونەوەی ئیسلامی سیاسی بەوەنابێت کە هەموو پۆستە سیاسی و کۆمە ڵایەتی و کولتوورییە گرنگەکانی و ڵاتی ئێمە بدرێنە دەستی کەس و کار و خێزان و هاوڕێ و بنەماڵەی سەکردە سییاسییەکان، بەوەنابێت کە ئینتیمای حیزبی بخرێتە شوێنی سەلیقە و توانا ووریایی میهەنی، بەوە نابێت قبووڵی خاس بدرێت بە کەس و

کاری مەسئولەکان و قوتابییە تەمەڵ و مام ناوەندیەکان، بە لاّم حیزبییەکان، لە خوێندنی با لاّ وەرگیرێن و قوتابیە شایستەکانیش لەبەر بێئینتیمایی بێکار و بێجێ بمێننەوە. بەگژاچوونەوەی ئیسلامی سیاسی پێویستی بە سیاسەتێک هەیە پێیەکی لەناو عەدالەتی کۆمە لاّیەتیدابێت، پێیەکەی دیکەشی لەناو کۆمەڵێک مژدەی واقیعیانەدا، دەستێکی لەناو کێشە کۆمە لاّیەتییە ڕاستەقینەکاندابێت و دەستەکەی دیکەی لەناو بنیادنانی کۆمەڵێک دەزگای مۆدێرندا، بەچاوێک لە ڕووە تاریکەکانی کۆمەڵگاو مێژووی ئێمە بڕوانێت و بەچاوەکەی دیکەی لە ئەزموونە فیکری و ئایدیۆلۆژییە گەش و گەورەکانی جیهان.

ئەوەی توندڕەوی لاوازدەکات هێرش و پەلامار و شەڕ نییە بەڵکو پیادەکردنی سیاسەتێکە پایەکانی لەناو دەستورێکی دیموکراسی و کراوەدابێت کە حکومەتێکی بەرپرسیار لە بەرامبەر پەرلەمانێکی هەڵبژێردراودا پیادەی بکات. جوندول ئیسلام بەرهەمی هەلومەرجێکە تێیدا خەڵک هەست بەوە دەکات لە جیهانێکدا دەژین حیزبە کوردییەکان و بەرپرس و خزم و هاوڕێکانیان بەشە جوانەکەیانیان بۆخۆیان مۆنۆپۆڵکردوە و سەرەنوێلکەکانیشیان بۆ خەڵک هێشتۆتەوە. لەدوای قەسابخانەکەی جوندول ئیسلامەوە پێویستمان بە پرۆژەیەکی ڕەخنەیی بەرفراوان و پێداچوونەوەی پایەکانی ئەو جیهانە هەیە کە جوندول ئیسلامی تێدا دروستبووە. ئەوەی ڕێ لەم پرۆژەیە بگرێت بەرگری لە جوندول ئیسلام و هەموو تاریکەکانی دیکەی ناو مێژووی ئێمە دەکات.

تێبینی:

بەبێ وەرگرتنی ڕەزامەندی نوسەر هیچ کەسێک یان دەزگایەک مافی لەچاپدانەوە و بلاوکردنەوەی ئەم بابەتەی نییە.